અધ્યાય ૪
શ્રી સાઈ સમર્થ અવતરણ

શ્રી ગણેશાય નમ: । શ્રી સરસ્વત્યૈ નમ: । શ્રી ગુરુભ્યો નમ: ।
શ્રી કુલદેવતાયૈ નમ: । શ્રી સીતારામચંદ્રાભ્યાં નમ: ।
શ્રી સદ્દગુરુસાઈનાથાય નમ: ।

ગયા અધ્યાયમાં શ્રી સાઈ સચ્ચરિત્રલેખનનું કામ કેવા સંજોગોમાં મને સોંપવામાં આવ્યું હતું તેનું વર્ણન કર્યું છે. હવે શિરડીમાં શ્રી સાઈબાબાનું પ્રથમ પ્રાગટ્ય કેમ થયું તે વર્ણવું છું :

સંતનું જીવનકાર્ય : ભગવદ્દગીતા – અધ્યાય ૪માં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું છે કે 'જ્યારે ધર્મનો લોપ થાય છે તથા અધર્મની વૃદ્ધિ થાય છે ત્યારે સાધુઓની રક્ષા અર્થે, દુષ્ટોના નાશ માટે તથા ધર્મના પુનરુદ્ધાર સારુ હું યુગે યુગે અવતાર ધારણ કરું છું.'

પ્રભુનું જીવનકાર્ય જ એ છે. એ જ રીતે તેમના પ્રતિનિધિરૂપ સંત ઋષિમુનિઓ પણ યોગ્યકાળે અવતરે છે અને આ જીવનકાર્યમાં પોત-પોતાની રીતે સહાય કરે છે. દા.ત., જ્યારે દ્વિજ–બ્રાહ્મણો, ક્ષત્રિયો, વૈશ્યો પોતાના ધર્મ ભૂલી જાય છે અને જ્યારે શૂદ્રો એ ઉચ્ચ વર્ણના અધિકાર હાથમાં લઈ બેસે છે, જ્યારે ધર્મગુરુઓ અપમાનિત થાય છે, જ્યારે દરેક જણ પોતે જ ભારે વિદ્વાન છે એવું માનવા લાગે છે, જ્યારે લોકો નિષિદ્ધ ભોજન તથા માદક પીણાં પીવા લાગે છે, જ્યારે લોકો ધર્મના નામે દુષ્ટતા આચરે છે, જ્યારે જુદી જુદી જાતિના લોકો અંદર અંદર ઝઘડે છે, જ્યારે બ્રાહ્મણો સંધ્યા-વંદન તથા અન્ય વેદોક્ત કર્મકાંડ તથા ધાર્મિક ક્રિયાકર્મ કરતા બંધ થાય છે, જ્યારે ત્યાગીઓ ઈશ્વર-ધ્યાનમાં બેસવાનું ભૂલી જાય છે, જ્યારે માણસો ધન-પરિવાર તથા પત્નીને જ પોતાનું સર્વસ્વ માનવા લાગે છે અને મુક્તિનો સત્ય પંથ છોડી દે છે – તે સમયે સંતો પ્રગટે છે અને આચરણ તથા વાણી

વડે આ દરેકને ઠેકાણે લાવવા પ્રયત્ન કરે છે. તેઓ દીવાદાંડી જેવી જનસેવા કરે છે અને સમાજને સાચે માર્ગે–સત્ય પંથે દોરે છે. આ રીતે ઘણા સંતો–નિવૃત્તિ, જ્ઞાનદેવ, મુક્તાબાઈ, નામદેવ, ગોરા કુંભાર, ગોમાઈ, એકનાથ, તુકારામ, નરહરિ, નરસીબાઈ, સજ્જન કસાઈ, સાવતા, રામદાસ ઇ.સંતો વિવિધ યુગમાં પ્રગટ થયાં છે અને લોકોને સત્પંથે વાળ્યાં છે. એ જ રીતે છેલ્લે શિરડીના સાઈબાબા પ્રગટ થયા.

પવિત્ર તીર્થ શિરડી : અહમદનગર જિલ્લામાં આવેલ પવિત્ર ગોદાવરી નદીના બંને તીર ખૂબ સદ્દભાગી છે. કેમ કે જ્ઞાનદેવ જેવા ઘણાયે પરમ સંતોનો જન્મ ત્યાં જ થયો છે. એ ભૂમિએ જ તેમને પાળ્યા–પોષ્યા છે. શિરડી પણ અહમદનગર જિલ્લાના કોપરગાવ તાલુકામાં જ આવેલું છે. કોપરગાવ પાસેની ગોદાવરી નદી પાર થઈને જ શિરડીનો માર્ગ જાય છે. ત્રણ કોશ–નવેક માઈલ ચાલ્યા બાદ નીમગાવ આવે છે જ્યાંથી શિરડી સામે જ દેખાય છે. કૃષ્ણાનદીના કાંઠા પર ઔદુંબર, ગાણગાપુર, નૃસિંહવાડી જેવાં પવિત્ર-પ્રસિદ્ધ તીર્થ આવેલાં છે. જેમ ભક્ત દામાજી પંત પંઢરપુર નજીકના મંગળપુરમાં, જેમ સમર્થ રામદાસ સજ્જનગઢમાં, જેમ નરસિંહસરસ્વતી નરસોબાવાડીમાં થયા છે તેમ જ સાઈબાબા શિરડીમાં થયા અને લોકોને સુખી કર્યાં છે.

સાઈબાબાનું વ્યક્તિત્વ : સાઈબાબાને લીધે જ શિરડી અગત્યનું સ્થળ બન્યું છે. હવે સાઈબાબાનું વ્યક્તિત્વ કેવું હતું તે જોઈએ. આ દુસ્તર સંસાર તેમણે જીત્યો હતો. માનસિક શાન્તિ તેમનું આભૂષણ હતું. પોતે ડહાપણનો ભંડાર હતા અને વૈષ્ણવ ભક્તોનું આશ્રય-સ્થાન હતા. કર્ણ જેવા દાની હતા. સર્વ સારના સારોત્તમ હતા. ક્ષણિક વસ્તુ પર તેમને ભાવ નહોતો. તે સદા આત્મદર્શનમાં જ મસ્ત રહેતા. આ લોક કે પરલોકની કોઈ ચીજ પર તેમને મુદ્દલ રાગ નહોતો. તેમનું અંતર અરીસા જેવું ચોખ્ખું હતું. તેમની વાણી સદા અમૃતની ધારા જેવી મીઠી હતી. તેમની નજરમાં રંક તેમજ રાય સૌ સરખાં જ હતાં. માનાપમાનની તેમને પડી નહોતી. પ્રાણીમાત્રના તે પ્રભુ

હતા. પોતે છૂટથી સૌને મળતા તથા વાતો કરતા હતા. તે ગઝલોનાં ગીત સાંભળતા તેમજ નરનારીના નાચ-તાલ પણ નિરખતા હતા છતાં તેમની માનસિક શાન્તિ-સમાધિ અવિચળ રહેતી. તેમના મુખમાં સદા અલ્લાનું નામ ગુંજતું. જ્યારે જગત જાગતું હોય ત્યારે પોતે ઊંઘતા અને જ્યારે દુનિયા ઊંઘતી હોય ત્યારે પોતે જાગતા. સમુદ્ર જેવું વિશાળ શાંત તેમનું પેટ હતું. તેમનો (વાનપ્રસ્થસંન્યાસ) આશ્રમ ક્યાં હતો અગર તેમના કર્મનો પ્રકાર કેવો હતો તે કોઈ જાણી શક્યું નથી. તે એક જ સ્થળે (દ્વારકામાઈમાં) રહેતા હતા. છતાં સમગ્ર જગતમાં ચાલી રહેલી પ્રવૃત્તિની તેમને ખબર હતી. તેમનો દરબાર ભવ્ય હતો. નિત્ય સેંકડો કથા પોતે ભક્તોને કહેતા હતા છતાં તેમનું મૌનવ્રત અખંડ જ હતું. પોતે સદા મસીદની દીવાલને ટેકે જ બેસતા અને સવાર, બપોર, સાંજ લેંડીબાગ તથા ચાવડીમાં જતા. એ છતાં સદા આત્મસ્થ જ રહેતા. પોતે સિદ્ધ હતા અને સૌને રાજી કરતા. આવા નમ્ર, શાંત, નિરભિમાની હતા અને સૌને રાજી કરતા. આવા મહાન સાઈબાબા હતા. સાઈબાબાના પદન્યાસથી શિરડીની ભૂમિ ભારે ગૌરવવંત બની.

જેમ જ્ઞાનદેવ આળંદીને, જેમ એકનાથે પૈઠણને ઉન્નત બનાવ્યું તેમ જ સાઈબાબાએ શિરડીને ઉચ્ચ પદ આપ્યું છે. સાઈબાબાના પવિત્ર ચરણની રજ જેના પર પડેલી છે એવી શિરડીની ભૂમિ, પથ્થર, ઘાસ, પાન પણ ધન્ય બન્યાં છે. એમ ભક્તોને માટે તો શિરડી બીજું પંઢરપુર, જગન્નાથ, દ્વારકા, કાશી-બનારસ, રામેશ્વર, નાસિક-ત્ર્યંબકેશ્વર, ઉજ્જૈન-મહાકાળેશ્વર, કે મહાબળેશ્વર - ગોકર્ણ જ બનેલું છે. શિરડીમાં થયેલો સાઈબાબાનો સત્સંગ જ અમારાં વેદ તથા તંત્ર છે, જે વડે અમે સંસારમાં શાન્તિ પામ્યા અને આત્મદર્શન સરળ બન્યું. શ્રી સાઈબાબાનાં દર્શન જ અમારી યોગ્ય-સાધના હતી. તેમની જોડેની વાતચીત દ્વારા જ અમારાં પાપ-તાપ નષ્ટ થયાં. તેમની પગચંપી-ચરણસેવાને અમે ત્રિવેણી-સ્નાન ગણતા હતા. તેમના ચરણોદકના પાનથી અમારી વાસના નષ્ટ થતી. તેમની આજ્ઞા અમારે મન વેદ સમાન હતી. તેમની ઉદી-પ્રસાદથી અમે પવિત્ર થતા. સાઈબાબા જ અમારા સુખદાતા

રામ તથા કૃષ્ણ હતા. અમારા પરબ્રહ્મ પણ તે જ હતા. પોતે દ્વંદ્વથી પર હતા, જેથી આશા-નિરાશા અગર અભિમાન તેમને સ્પર્શ કરી શકતાં નહિ. તેઓ સત્-ચિત્-આનંદમાં જ સદા મસ્ત રહેતા. તેમનું કેન્દ્ર શિરડી હતું, છતાં પણ તેમની કર્મભૂમિ પંજાબથી માંડી ઠેઠ કલકત્તા સુધીના ઉત્તર ભારત, ગુજરાત, દક્ષિણ, કાનડા ઇ. સુધી વિસ્તરેલી હતી. આમ બાબાની કીર્તિ ખૂબ દૂર સુધી પ્રસરી. જેથી તેમના દર્શનાર્થે લોકો સઘળેથી આવતા અને સુખી થતા. પુણ્યવાન તેમજ પાપીઓ–સર્વનાં ચિત્ત તેમનાં દર્શનમાત્રથી નિર્મળ બનતાં હતાં. પંઢરપુરમાં વિઠ્ઠલ-રખુમાઈનાં દર્શનથી ભક્તોને જે અજોડ આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે તેવો જ આનંદ લોકોને અહીં મળતો હતો. આમાં મુદ્દલ અતિશયોક્તિ નથી. આ વિષયમાં ભક્તો જે કહે છે તે સત્ય માનજો.

ગૌલી બાવાને આપેલી ખાતરી : આશરે ૯૫ વર્ષના એક ગૌલી બાવા નામે વૃદ્ધ ભક્ત પંઢરીના વારકરી હતા. તે આઠ માસ પંઢરપુરમાં જ રહેતા અને આષાઢ થી કારતક સુધીના ચાર માસ ગંગાકાંઠે વસતા હતા. પોતાનો સરસામાન ઊંચકવા પોતે એક ગધેડું સાથે રાખતા અને તેમનો બીજો સહચારી તેમની જોડે એક શિષ્ય રહેતો. દર વર્ષે તે પંઢરપુરની વારી-યાત્રા કરતા ત્યારે માર્ગમાં પોતે શિરડી આવતા અને સાઈબાબાનાં દર્શન કરતા. બાબા પર તેમને ગાઢ પ્રેમ હતો. બાબાને બતાવી તે કહેતા, ''ખરેખર અનાથના દયાળુ બેલી આ પંઢરીનાથ વિઠ્ઠલનો જ અવતાર છે.'' આ ગૌલી બાવા વિઠોબાના વૃદ્ધ ભક્ત હતા. તેમણે પંઢરીની ઘણી યાત્રા કરી હતી. સાઈબાબા સાચા પંઢરીનાથ છે એવી તેમણે ખાતરી આપી હતી.

સ્વયં વિઠ્ઠલનાથનું દર્શન : સાઈબાબા પ્રભુનાં નામસ્મરણના તથા કીર્તનના ભારે રસિયા હતા. 'અલ્લા માલિક' એમ પોતે સદા રટતા હતા તેમજ લોકોને પોતાની પાસે બોલાવીને એક સપ્તાહ–૭ દિવસ નામ સંકીર્તન કરાવતા હતા. બાબાએ એક વાર દાસગણુ મહારાજને નામ-સપ્તાહ કરવાની આજ્ઞા કરી ત્યારે દાસગણુ મહારાજે કહ્યું : 'હું નામસપ્તાહ તો કરું, પણ છેલ્લે સાતમે દહાડે વિઠ્ઠલ પોતે પ્રગટ થઈ દર્શન દે તેની આપ ખાતરી આપો.

એ વેળા બાબાએ તેની છાતી પર હાથ મૂકી ખાતરી આપી કે ‘વિઠ્ઠલ જરૂર દર્શન દેશે. પણ તારી સાચી ગાઢ ભક્તિ હોવી જોઈએ. ડાકોરનાથનું ડાકોર, વિઠ્ઠલનું પંઢરપુર, કૃષ્ણ-રણછોડનું દ્વારકા એ સૌ આ શિરડી જ છે. *તેથી દૂર દ્વારકા જવાની જરૂર નથી. વિઠ્ઠલ કોઈ બીજે સ્થળેથી શું અહીં પધારવાના છે ? તે તો અહીં જ છે. માત્ર જ્યારે ભક્ત પ્રેમ-ભક્તિથી ઘેલો બને છે ત્યારે અહીં શિરડીમાં જ વિઠ્ઠલ જાતે દર્શન દે છે.’’

ઉપર કહેલું નામસપ્તાહ પૂરું થયું ત્યારે વિઠ્ઠલ પોતે અજબ રીતે પ્રગટ થયા હતા. સ્નાન કરીને નિયમ મુજબ કાકાસાહેબ દીક્ષિત ધ્યાન માટે બેઠા ત્યારે તેમને વિઠ્ઠલ-સ્વરૂપનું દર્શન થયું. બપોરે જ્યારે તે બાબાનાં દર્શને ગયા ત્યારે બાબાએ સીધો જ તેને પ્રશ્ન કર્યો : ‘‘વિઠ્ઠલ પાટીલ આવ્યો હતો ને ? તે તેનાં દર્શન કર્યાં ? તે ભારે રખડુ છે. માટે તેને મજબૂત પકડી રાખજે. જેવો તું બેધ્યાન બનીશ તેવો જ એ નાસી જશે.’’ આમ સવારે ધ્યાનવેળા વિઠ્ઠલનાં દર્શન થયાં, અને બપોરે બાબાએ તે જ વાત કરી. તે જ દહાડે બપોર પછી બીજા લોકોને પણ વિઠ્ઠલ-દર્શન થયાં. કોઈ ફેરીઓ વિઠોબાની પચીસ-ત્રીસ છબીઓ વેચવા આવ્યો. જે સ્વરૂપમાં કાકાસાહેબને વિઠ્ઠલ-દર્શન થયાં હતાં તેવું જ છબીમાં પણ વિઠ્ઠલ-સ્વરૂપ હતું. એ છબી જોતાં જ બાબાના શબ્દો કાકાસાહેબ દીક્ષિતને યાદ આવ્યા અને તેને સાનંદાશ્ચર્ય થયું. ત્યાં જ તેમણે વિઠોબાની એક છબી ખરીદી અને પોતાની પૂજાની ઓરડીમાં તે રાખી.

ભગવંતરાવ ક્ષીરસાગરની કથા : આ કથા પરથી બાબાની વિઠ્ઠલ પર

*થાણાના નિવૃત્ત મામલતદાર શ્રી બી.વી. દેવે શોધ કરી સાબિત કર્યું છે કે ‘‘દ્વારકાની દક્ષિણ હદના કેન્દ્ર સમા પંઢરપુરની જ હદમાં શિરડી આવેલું છે, તેથી શિરડી જ દ્વારકા છે. ભારતવર્ષના ઇતિહાસના લેખક શ્રી નારાયણ અય્યરે સ્કંદ-પુરાણની, જે હકીકત આપેલી છે તે મેં વાંચી છે. તેમાં લખ્યું છે કે ધર્મ-અર્થ-કામ-મોક્ષ એ ચારે પુરુષાર્થ સાધવા માટે બ્રાહ્મણ-ક્ષત્રિય-વૈશ્ય-શૂદ્ર એ ચારે વર્ણને છૂટ મૂકેલી છે. વિદ્વાનોએ દ્વારકાને ક્ષેત્ર ગણ્યું છે. શિરડીમાં બાબાની મસીદમાં આ ચારે વર્ણ જ નહિ પણ ત્યાં હરિજનો તથા ભાગોજી સિંધિયા જેવા પતિયાને પણ પ્રવેશની છૂટ હતી તેથી જ એ મસીદનું નામ દ્વારકા પડેલું છે.’’

કેવી પ્રીતિ હતી તે સમજાય છે. ભગવંતરાવના પિતા વિઠોબાના ભક્ત હતા. પ્રતિ વર્ષ તે પંઢરપુર વિઠોબાની વારી કરતા. ઘરમાં પણ વિઠોબાની મૂર્તિ રાખી તે પૂજા કરતા. પિતાના ગુજરી ગયા પછી ભગવંતરાવે આ વારી, પૂજા-શ્રદ્ધા એ સર્વ બંધ કર્યું. એક વાર ભગવંતરાવ શિરડી આવ્યા ત્યારે બાબાએ તેના પિતાને યાદ કર્યા ને બોલ્યા : ‘‘તારા પિતા મારા મિત્ર હતા. તેથી જ તને મેં અહીં ખેંચી આણ્યો છે. તું મને કદી નૈવેદ્ય જ ધરતો નથી. જેથી વિઠ્ઠલને તથા મને ભૂખે મારે છે. માટે જ મેં તને અહીં બોલાવ્યો છે. તને મારે કહેવું શું ? હવે પછી પૂજા કર્યા વિના રહીશ નહિ.’’ તે દહાડાથી ભગવંતરાવ પૂજા કરતા થયા.

દાસગણુનું પ્રયાગ-ત્રિવેણીસ્નાન : ગંગા-યમુનાના સંગમ-સ્થાન પ્રયાગમાં પવિત્ર તીર્થસ્થાનને હિંદુઓ ખૂબ પુણ્યવંત માને છે. તેથી જ કુંભમેળા વખતે એ પવિત્ર સ્નાન માટે જવા લાખો યાત્રાળુઓ ત્યાં એકઠા થાય છે. એક વાર આ સ્નાન માટે ત્યાં જવા દાસગણુને મન થયું અને બાબાની રજા માગવા આવ્યા. ત્યારે બાબા બોલ્યા : ‘‘તારે એટલે બધે દૂર જવાની જરૂર નથી. જો આપણું પ્રયાગ તો અહીં જ છે, મારી વાત માને જો.’’ અને અજબ ચમત્કાર થયો. જેવું દાસગણુએ બાબાના ચરણમાં માથું મૂક્યું, તેવા જ બાબાના પગના બન્ને અંગૂઠામાંથી ગંગા-જમનાના જળનો પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો. આ ચમત્કાર દેખતાં જ દાસગણુ તો પ્રેમ-ભક્તિમાં મગ્ન બની ગયા અને તેનાં બન્ને નેત્રમાંથી હર્ષાશ્રુ વહેવા લાગ્યાં. તેના અંતરમાં પ્રેરણા થઈ આવી અને ત્યાં જ બાબાની આ લીલાનું એક પ્રેમપૂર્ણ ભજન સ્વતઃ સ્ફૂર્યું અને તે તેમણે ગાઈ સંભળાવ્યું.

સાઈબાબાનું શિરડીમાં પ્રથમ પ્રાગટ્ય : સાઈબાબાનાં માતા-પિતા, જન્મ કે જન્મસ્થાન એ કશાની કોઈને કંઈ જ ખબર નથી. આ વિષે ઘણી તપાસ થયેલી છે. અને તે બાબતના અનેક પ્રશ્નો બાબાને ભક્તોએ તેમજ અન્ય લોકોએ પૂછ્યા છે. પણ હજુ સુધી કશો સંતોષકારક ઉત્તર મળ્યો નથી. આ બાબતની અમને પણ કંઈ માહિતી નથી. સામાન્ય માનવીની જેમ નામદેવ

તથા કબીરનો જન્મ થયો નથી. મોતીની છીપમાંથી તેઓ જાણે હાથ લાગ્યા હતા એમ કહેવાય છે. ભીમરથી નદીમાં નામદેવ ગોમાઈને હાથ આવ્યા અને ભાગીરથી નદીમાં કબીર જુલાહાને હાથ લાગ્યા. એવું જ સાઈબાબાનું પણ બન્યું છે. પેલા લીંબડાના વૃક્ષ નીચે સોળ વર્ષના યુવાન-બાળરૂપ સાઈબાબા ભક્તો માટે પ્રગટ થયા. એ વેળા તેમનામાં પૂર્ણ બ્રહ્મજ્ઞાન હતું. સ્વપ્નમાં પણ તેમને સંસારી પદાર્થની કામના નહોતી. માયાને તેમણે લાત મારી હતી અને મુક્તિ તો તેમના ચરણની દાસી હતી. શિરડીની અતિ વૃદ્ધ ડોશી નાના ચોપદારની મા તેમનું આવું વર્ણન આપતાં હતાં : આ તમારો રૂપાળો ગોરો યુવાન જાણે લીંબડાના ઝાડ તળે આસન વાળીને બેઠો હતો. ટાઢ-તડકાને અવગણી, આવું ભારે તપ કરનાર આ તરુણને દેખીને ગામના લોકો ખૂબ આશ્ચર્ય પામ્યા. દહાડે તે કોઈનો સંગ કરતો નહિ. રાત્રે તે કોઈથી ડરતો નહીં. લોકોને કુતૂહલ થતું કે આ યુવાન ક્યાંથી આવ્યો હશે ? તેનું સ્વરૂપ તથા લક્ષણ એવાં મોહક હતાં કે એક વાર પણ નજરે પડતાં જ તે સૌને વહાલો લાગતો હતો. તે કોઈને ઘેર જતો નહિ. લીંમડાના વૃક્ષ તળે જ કાયમ બેસી રહેતો. બહારથી જોતાં તે એક જાચક જ લાગતો. પણ તેની દિન-ચર્યા જોતાં તે સાચે જ કોઈ મહાપુરુષ હશે એમ જણાતું હતું. તે વૈરાગ્યની મૂર્તિ હતો. સૌને મન તે કુતૂહલનો ભારે વિષય બન્યો હતો. એક દહાડો એવું બન્યું કે એક ભક્તના શરીરમાં ખંડોબા દેવ આવ્યા. ત્યારે લોકોએ તેમને પૂછ્યું 'દેવ, આ બાલક કયા પુણ્યવંત પિતાનો પુત્ર છે. અને તે ક્યાંથી આવે છે તે જરા જોઈને આપ કહેવા કૃપા કરશો ?'' દેવ ખંડોબાએ એક કોદાળી મંગાવી અને ચોક્કસ સ્થાન ખોદવાનું કહ્યું. ત્યાં ખોદતાં નીચેથી ઈંટો મળી. ખસેડતાં એક સપાટ પથ્થર દેખાયો અને એ પથ્થર ઊંચક્યો ત્યારે નીચે સીડીનો માર્ગ જોયો. સુંદર ચારે બાજુ ચાર દીવા જલતા હતા. સીડીથી નીચે ઉતરતાં ગોમુખી આકારનું એક ભોંયરું જોયું. લાકડાનાં પાટિયાં તથા ફૂલહાર દેખાયાં. પછી ખંડોબા આ બાળકને વિવિધ પ્રશ્નો પૂછવા લાગ્યા. પણ આ બાળકે એટલો જ ઉત્તર આપ્યો કે ''આ સ્થાન મારા ગુરુનું છે. આ સ્થળ જ મારું પવિત્ર વતન છે. આ ગુફાને તમે સંભાળજો.'' એથી લોકોએ

પેલું ભોંયરું તથા માર્ગ અગાઉની માફક બંધ કરી દીધાં. પીપળો તથા ઉંબરો જેમ પવિત્ર વૃક્ષ છે તેમ જ આ લીંબડાના વૃક્ષને બાબા પવિત્ર ગણતા અને તેને ખૂબ ચાહતા હતા. મહાળસાપતિ તથા શિરડીના અન્ય ભક્તો આ સ્થળને બાબાના ગુરુનું સમાધિ-સ્થાન ગણે છે અને સર્વદા તેને સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કરે છે.

ત્રણ વાડા :

૧. લીંબડાના વૃક્ષની આસપાસની જમીન શ્રી હરિ વિનાયક સાઠેએ ખરીદી લીધી અને એ સ્થળ પર જે મકાન બાંધ્યું તે 'સાઠેનો વાડો' એ નામે પ્રસિદ્ધ થયું. એ વેળા શિરડી આવનાર સર્વ યાત્રીઓનું આ વાડો જ વિશ્રાંતિસ્થળ–ઉતારો બન્યું હતું. લીંબડાના વૃક્ષની આસપાસ ઓટલો બાંધી પગથિયાં ચણી લીધાં છે. આ પગથિયાં નીચે દક્ષિણાત્રિભુજ એક ગોખલો છે જેના સામે આ ઓટલા પર ભક્તો પૂર્વાભિમુખ બેસે છે. એવું મનાય છે કે આ સ્થળે ગુરુવારે અગર શુક્રવારે જે ભક્તો અગરબત્તી કે ધૂપ બાળશે તે ઈશ્વર-કૃપાથી સુખી થશે. આ વાડો બહુ જૂનો-જીર્ણ થયો તેથી તેને સમરાવવાની જરૂર જ હતી. શિરડી સંસ્થાને તે સમરાવીને તેમાં કેટલાક સુધારા-વધારા કર્યા છે.

૨. સાઠેના વાડા પછી થોડાં વર્ષ બાદ દીક્ષિતનો વાડો બંધાયો. મુંબઈના સૉલિસિટર કાકાસાહેબ દીક્ષિત વિલાયત-ઈંગ્લૅંડ ગયેલા. ત્યાં અકસ્માત થતાં તેમના પગને ઈજા થઈ હતી. પગની એ જોડ કોઈ ઉપાયથી દૂર થતી નહોતી. ત્યારે નાનાસાહેબ ચાંદોરકરે તે સારુ સાઈબાબા પાસે જવાની તેમને સલાહ આપી. તેથી સન ૧૯૦૯માં તેઓ સાઈબાબા પાસે આવ્યા. બાબાને વિનંતી કરી, ''આપ મારા પગની આ જોડની સાથે મારા મનની પંગુતા પણ નિવારો.'' શ્રી સાઈબાબાનાં દર્શનથી તથા બોધથી તેમને એટલો બધો આનંદ થયો કે શિરડીમાં રહેવાનો તેમણે સંકલ્પ કર્યો. તેથી પોતાને તેમજ અન્ય ભક્તોને ઉતરવા સારુ તેમણે આ વાડો શિરડીમાં બાંધ્યો. આ મકાનના પાયા તા. ૧૦-૧૨-૧૯૧૦માં નાખ્યાં. તે જ દિવસે નોંધવાયોગ્ય બીજા બે અગત્યના

બનાવ શિરડીમાં બન્યા: અ. દાદાસાહેબ ખાપર્ડેને બાબાએ ઘેર જવા રજા આપેલી તે તથા બ. ચાવડીમાં રાત્રિની આરતીનો પ્રારંભ પણ તે જ દિવસથી થયો. જ્યારે વાડો પૂરો બંધાઈ રહ્યો ત્યારે સર્વ ધાર્મિક વિધિ સાથે સને ૧૯૧૧માં ત્યાં રામનવમીના પવિત્ર દિને વાસ્તુ થયું.

૩. એ પછી આજે વિશાળ ભવ્ય મહેલાત જેવી ઇમારત – ત્રીજો વાડો નાગપુરના પ્રખ્યાત લક્ષાધિપતિ બુટીએ બંધાવ્યો. આ મકાન પર તેમણે ઘણાં નાણાં ખર્ચ્યાં છે. આ વાડામાં જ બાબાના દેહને સમાધિ લેવડાવી છે. તેથી આ નાણાંનો પૂરો સદુપયોગ થયો છે. આ વાડાને જ આજે સમાધિ-મંદિર કહે છે. આ સમાધિ-મંદિરના સ્થળે અગાઉ એક બાગ હતો, જેની બાબા જ પાણી પાઈને સંભાળ રાખતા હતા. અગાઉ જે સ્થળે કંઈ નહોતું ત્યાં આમ આ ત્રણ વાડા બંધાયા. આ ત્રણમાંથી સાઠેનો વાડો જ અગાઉના સમયમાં સૌને ભારે ઉપયોગી થયો હતો.

વામન તાત્યાની સહાય વડે સાઈબાબાના હાથે રચાયેલા ઉપર કહેલા બાગની, શિરડીમાં અલ્પ સમય સારુ બાબા અલોપ થયાની તથા ચાંદ પાટીલની જાન જોડે બાબા પુન: આવ્યાની, દેવીદાસ-જાનકીદાસ તથા ગંગાગીરના સત્સંગની, મહોદ્દીન તંજોલી જોડેની કુસ્તીની, મસીદમાં વાસની, ડેંગળે તથા અન્ય ભકતોના પ્રેમની તથા અન્ય પ્રસંગોની કથા આવતા અધ્યાયમાં વર્ણવીશું.

સ્વસ્તિ શ્રી સંતસજ્જનપ્રેરિતે ભકત હેમાડપંત વિરચિતે
શ્રી સાઈસમર્થ સચ્ચરિત્રે 'શ્રી સાઈ સમર્થ અવતરણ'
નામ ચોથો અધ્યાય: સંપૂર્ણ ।
શ્રી સદ્‌ગુરુ સાઈનાથાર્પણમસ્તુ । શુભં ભવતુ ।